باشوری کوردستان: نه سەربەخۆیی و نه بەشێک لە عیراق !

دکتۆر جەبار قادر

رەنگبێ کەم بزاڤی نەتەوەیی هەبێ لە جیهاندا روو بە رووی ئەو جۆرە ناکۆکییانە بووبێ لە دروشم و تاکتیکە سیاسییەکانیدا کە بزاڤی نەتەوەیی کورد تووشیان بووە و دەبێتەوە. زوربەی بزاڤی گەلانی ژێر دەستە و داگیرکراو داخوازییە نەتەوەییەکانیان بە دۆستان و نەیارانیان و بە جیهان رادەگەیەنن و کاتێ دەست بە خەبات و شۆرش و سەرهەڵدان دەکەن هەموو لایەک دەزانن دروشمە سیاسی و داخوازییەکانیان چین.

ئەگەر زۆر نەگەرێینەوە بۆ مێژوو و تەنها لە چوارچێوەی رووداوەکانی ئەم نیو سەدەیەی دواییدا بمێنینەوە و خۆشمان بەوەوە خەریک نەکەین کە خواستی دڵی کوردان دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستانە و باری جیۆپۆلیتیکی کوردستان و درندەیی رژێمە داگیرکەرەکان و گەلێ فاکتەری تر کە هەموو راستن و لای زوربەی هەرە زۆرمان ئاشکران و پێویست بەوە ناکات لێرەدا دووبارە بکرێنەوە، هەر لە سەرەتاوە بزاڤی کوردیی تووشی ئەو ناکۆکییە بوو. لە کاتێکدا دروشمی سەرەکی شۆرشی ئەیلول لە سەر ئاستی شەر و پێشمەرگایەتی و تەنانەت سیاسیشدا ((یا کوردستان یا نەمان بوو)) کە تەنها یەک واتای هەیە ئەویش دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستانە، هەر لەو کاتەدا دروشمی سیاسی شۆرش

((دیموکراسی بۆ عیراق و ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان)) بوو، واتا دامەزراندنی سیستەمێکی دیموکراسی لە عیراقدا کە کوردستان لە چوارچێوەیدا مافی ئۆتۆنۆمی هەبێ. ئەم ناکۆکییە زەمینەی بۆ راڤەکردن و شیرۆڤە و هەڵوێستی جیاواز و تەنانەت دژ بە یەکیشی لە نێو بەشدارانی بزاڤی کوردیدا خۆش کردبوو. خوێندنەوەیەکی رەخنەگرانە و بێلایەنانەی داخوازییەکانی کورد لە کاتی وت و وێژەکاندا لە گەڵ رژێمە جیاوازەکانی عیراقدا، بە لەبەر چاوگرتنی تاکتیکی سیاسی و مانۆڤر و ناچاریش، ئەوەمان بۆ دەردەخا کە ئەو ناکۆکییە هەمیشە باڵی بە سەر لایەنی کوردیدا کێشاوە. لە کاتێکدا ناچارە باس لە لامەرکەزی و ئۆتۆنۆمی و فیدیرالی بکات، بەڵام خواستی دڵی دەوڵەتۆکەیەکە لە چوارچێوەی عیراقدا کە نابێ دەسەڵاتی ناوەندی هیچ دەستی بە سەریدا بروا. بۆ نموونە لە ساڵی ١٩٦٣ لایەنی کوردی لە بەعس داخوزی ((کۆماری ناناوەندی –لامەرکەزی– کوردستان) دەکا، لە کاتێکدا سیستەمی لامەرکەزی تەنها بۆ ئاسانکردنی کار و باری بەرێوەبەرایەتیە و هەندێ مافی ناوچەیی دەداتە یەکە ئیدارییەکان. یەکێ لە سەرکردەکانی بەعس لەو کاتەدا کە بەخۆی یەکێ لەو سێ کەسە بووە کە پرۆژەی لامەرکەزی رژێمی ئامادە کردووە تالیب شبیب لە بارەی داخوازییەکانی لایەنی کوردییەوە دەڵێ ((مخاین ئەوان – واتا لایەنی کوردی ج – لە بنگە و پرینسپە سەرەکییەکانی قەوارەی دەوڵەتی یەککگرتوو تێنەدەگەیشتن. پێمان وتن ئەگەر سەربەخۆیتان دەوێ با باسی لە سەر بکەین، بەڵام ئەگەر داخوازیی پێشکەش دەکەن کە سەربەخۆیی تێدا نیە بەڵام دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوە و دابەشبوونی دەوڵەت و عیراق دەکا بە قەوارەیەکی نەخۆش ئەوا شتێکە ئێمە قەبوولی ناکەین)). ئەوە زۆر گرنگ نیە ئەم وتانەی تالیب شبیب تا چەندێ بە نیاز پاکیەوە باسیان لێوە کراوە، بەڵام لە هەموو بارێکدا ئەم ناکۆکییە یەکێ لە گرێ کوێرەکانی پەیوەندی نێوان کورد و دەوڵەتی مەرکەزی عیراقە و تێگەیشتنی کوردە لە بنگە و پرینسپە سەرەکییەکانی قەوارەی دەوڵەتی یەککگرتوو، ئەوە نیە کورد بۆ خۆی تەنها نیوەی باشوری کوردستانیان پێ زۆر بوو بۆ یەک حکومەت و دابەشیان کرد لە نێوان دوو حکومەتدا. ئەورۆش بەرپرسانی هەردوو حکومەتۆکەکە بە هەموو لایەکدا رادەگەیەنن کە نەک تەنها هەوڵنادەن بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆ بەڵکو هەندێکیان دژیشن، لە کاتێکدا هەموو هات و چۆ و هەڵس و کەوت و پەیوەندی نێودەوڵەتییان لە هی بەرپرسانی دەوڵەتی سەربەخۆ دەچن. لێرەدا هەڵبەتە زۆر بە ئاسانی دەتوانین بڵێین هەڵوێستی دوژمنکارانەی رژێم ناچاری کردوون بەم شێوەیە هەڵس و کەوت بکەن و پەیوەندی ببەستن.

پێموایە ئەم پرسە واتا پرسی پەیوەندی گەلانی عیراق بە دەسەڵاتی ناوەندییەوە لە دۆزێکی گەورەترەوە سەرچاوە دەگرێ ئەویش ئەوەیە کە پاشای عیراق پێش حەفتا ساڵ باسی لێوە کردووە، کاتێ گەلی عیراق بە برێ کۆمەڵی جودا و ناکۆک کە هیچ پێکەوەیان گرێ نادا لە قەڵەم دەدا. هەڵبەتە گەلانی تری جیهانیش کاتێ دەوڵەتیان دامەزراندووە زۆر لەو رەوشەی خەڵکی عیراق

جیاواز نەبوونە، بەڵام توانیویانە لە سەر بناغەی سازکردنی دەوڵەتی قانون و گەشەکردنی دیموکراسی و مافی مرۆڤ و هاوڵاتی و بەشداری کردنی چالاکانەی دانیشتوان لە ژیانی سیاسی و بەڕێوەبەرایەتی و ئابوری و کۆمەلایەتی و رۆشنبیری و لە هەموو پرسە چارەنووسسازەکانی ولاتدا گەشە بکەن و یەکێتی نەتەوەیی و نیشتمانی خۆیان برەو پێبدەن. ئەو بارە وای کردووە ئەو گەلانە کە جاری وا هەیە لە رەگەزی و ئەتنیکی جودا پێکهاتوون لە چوارچێوەی گەلێکی نوێدا یا بە واتا ئەورووپیەکەی نەتەوەییەکی نوێدا بتوێنەوە بێ ئەوەی زمان و کلتور و رەگەزی خۆیان لە دەست بدەن. نەتەوەی بەلجیکی بریتییە لە والۆن کە بە فەرەنسی و فلامەندی کە بە هۆڵەندی قسە دەکەن، بەلام بە هەردووکیانەوە گەلێک بە نێوی گەلی بەلجیکی پێکدێنن. هەروەها گەلی سویسری کە لە سویسری فەرەنسی و ئەڵمانی و ئیتالی و رۆمانی زمان پێکدێ. هیچ سویسرییەک پێی خۆش نیە لە سەر بناغەی ئەو زمانەی پێی دەپەیڤێ وەکو ئەڵمان، فەرەنسی یا ئیتالی سەیر بکرێ.

کاتێ سەیری گەلانی عیراق دەکەی پێچەوانەی ئەم وێنەیە دەبینی. عەرەبی سوننی کە تاکە خاوەن دەسەلاتە لە عیراقدا و لەو رۆژەوە ئەو دەوڵەتە لە ساڵی ١٩٢١ دا دامەزراوە هەر ئەو بەشەی خەڵکی عیراقە زوربەی داهاتی هەڵدەلوشێ و هەمیشە خاوەن دەسەلات بووەو دەستی رۆیشتووە. لە گەڵ ئەوەشدا هەمیشە رووی لە دەرەوەیە و هەتا ئێوارە لە باسی یەکێتی عەرەب و بەرژەوەندییەکانی نەتەوەی عەرەب و دامەزراندنی دەوڵەتی یەکگرتووی عەرەبدایە لە ئۆقیانۆسەوە بۆ کەنداو کێشە و پرسەکانی عەرەب لە ولاتانی تردا بە کێشەی سەرەکی خۆی دەزانێ و لە کێشە ناوخۆییەکانی عیراقی پێ گرنگترە.

ئەگەر سەیری زۆرینەی خەڵکی عیراق بکەین کە عەرەبی شیعەن و زیاتر لە ٦٥ ٪ دانیشتوانی ئەو ولاتە پێکدێنن، بە هۆی چەوسانەوەی هەمیشەیی و پەراوێز کردنیانەوە زۆر جار بە ناچاری ئێران دەبێ بە رووگەیان، کە ئەویش تەنها بۆ بەرژەوەندی خۆی لە کاتی پێویستدا رێکخراوە سیاسییەکانیان بەکار دێنێ.

تورکمان ئەوەندەی چاوی لە ئەنقەرەیە و خەو بەو رۆژەوە دەبینێ کە ببێ بە بەشێ لە دەوڵەتی تورکیا، یەک لە سەدی ئەوە دڵی بە هاولاتێتی عیراق خۆش نیە، هەرچەندە رنگبێ تەنها تورکمان ئەوەندەی عەرەبی سوننە قازانجی لە داهات و سامانی عیراق وەرگرتبێ و بەر شالاو چەوسانەوە نەکەوتبێ. ئەو بارە لە هەڵوێستی سیاسی رێکخراوە سیاسییەکانی شیعە و تورکمان کە خۆیان بە ئێران و تورکیاوە گرێداوە بە زەقی بەر چاو دەکەوێ.

بۆ کورد مەسەلەکە هەندێ جیاوازە. کورد کاتێ روو دەکاتە دەرەوە چی دەبینێ ؟ کوردی پارچەکانی تر کە هەموو لە سێبەری چەوسانەوەی نەتەوەیی و سیاسی و ئابوریدا دەژێن و دەرفەتی ئەوەیان نیە هەندێ باری خۆیان سوک کەن چ جای باری کوردی عیراق. تورکیا و ئێران و سوریا سێ دەوڵەتی سەرکوتکەری دژ بە کورد و بارێکی سەختی جوگرافی و ئابوری و کۆمەلایەتی و یەکنەگرتنی خواست و بەرژەوەندی کورد لە گەڵ بەرژەوەندی هیچ یەکێ لە زلهێزێکانی جیهاندا تا ئەو رادەیەی کە ئامادە دەستکاری سنوورەکان بکا. بۆیەکا رەنگبێ زۆر سەیر بێ کە کورد تەنها گروپی نەتەوەیییە لە عیراق کە بە راستیی پاراستنی یەکپارچەیی خاکی ئەو ولاتەی کردبێ بە یەکێ لە تاکتیکە سیاسییە سەرەکییەکانی ئەورۆی خۆی. رەنگبێ زۆر کەس ئەمەی بەدڵ نەبێ، مخابن رەوتی رووداوەکان و باری سیاسی ناوچەکە و سیاسەتی نێودەوڵەتیی بەو شێوە رێکەوتوون.

لە بارێکی وادا کورد پێویستی بە سیاسەتێکی نوێ هەیە بۆ ئەوەی لە عیراقدا ببێ بە یەکێ لە یاریکەر و فاکتەرە سەرەکییەکان بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی نوێ لەو ولاتەدا لە سەر بنەماکانی هاولاتی یەکسان و دەوڵەتی قانون و دیموکراسی و مافی مرۆڤ و داخوازییە نەتەوەییەکانی کورد. بێ ئەوە چەند وەچەیەکی تریش ژیانی لەم گێژاوە بێ واتایەدا دەباتە سەر. کوردی عیراق هەموو ئەو کەرەسە و پێداویستییەی لە بەردەستدایە بۆ ئەوەی ئەو رۆڵە بگێڕێ و ببێ بەو فاکتەرە ئەگەر چاوچنۆکی حیزبایەتی و ناوچە و هۆز و زاراوە گەرێتی سەری لێ نەشێوێنێ.